

Byutvidelse i 1864 og senere.

Av Jon E. Kvistedal og Knut L. Vik

Trondheim har i flere omganger blitt tilført områder fra Strinda kommune. Baklandet og Ila ble innlemmet i byen 1. januar 1847.

Stortinget vedtok 1. juni 1863 neste utvidelse gjeldende fra 1. januar 1864, og på Stockholms slott 6. juni ble dette vedtaket til følgende lov:

Lov angaaende Udvidelse af Grændserne for Kjøbstaden Throndhjem

Vi Carl, Af Guds Naade Konge til Norge og Sverige, de Gothers og Venders;

Gjøre vitterlig: At Os er bleven forelagt det nu samlede ordentlige Storthings Beslutning af 1ste Juni dette Aar, saalydende:

§1.

De Throndhjems Kjøbstad i Nord, Øst og Syd omsluttende til Baklandet stødende, men paa Landets Grund beliggende Forstæder Bakkestranden eller Hlademoen, Møllenberg – ældre og nyere – Christiansteen, Petersborg, Christiansfeldt og Vollabakken med Jonsløkken og Vollafaldet skulle fra

1ste Januar 1864 udgaa af Landets Matrikul og i enhver henseende henhøre under Kjøbstaden Throndhjem, dog skal dette ikke have Indflydelse paa den Odel, som for Tiden maatte hvile paa nogen Jord, der ifølge heraf overgaaer fra Landet til Kjøbstaden.

De for Throndhjem og Baklandet gjældende Bestemmelser om Bygningsvæsenet blive fra den anførte Termin at anvende paa det nye District.

§2.

Grændselinien for det Distrikt, som tilfølg heraf overgaaer fra Land til By, kommer i det Væsentlige til at faae saadan Retning: Fra fjorden følges den Bæk, som adskiller Gaarden Rosenborgs Jorder fra de tilstødende Rønningstrandens og Ulstadløkkens, hen til Hovedveien, som føre til Indherred. Herfra gaaer Linien paa vestre Side af Lønseths Huse indtil den gamle Kirkevei optages, hvorefter denne Vei følges i sydvestlig Retning hen til vestre Steenbrud paa Rosenborgs Grund imellem Pladsene Maur og Rannæs; herfra fortsættes Grændsen i lige linie over Rosenborg og Bakke Gaards Jorder til det nordvestre Hjørne af Christiansteens Fæstningsværker, hvorefter disse følges indtil man støder paa den til Blessevoldveien over Christiansteens Grund førende Vei, som derefter følges indtil disse

langs sidstnevnte Veis vestre eller nordre kant til Veien til Tilfredshed, derfra følger Grændsen sistnævnte Vei til Grændsen af Tilfredshed, hvis Søndre Grændse derefter følges til Elven.

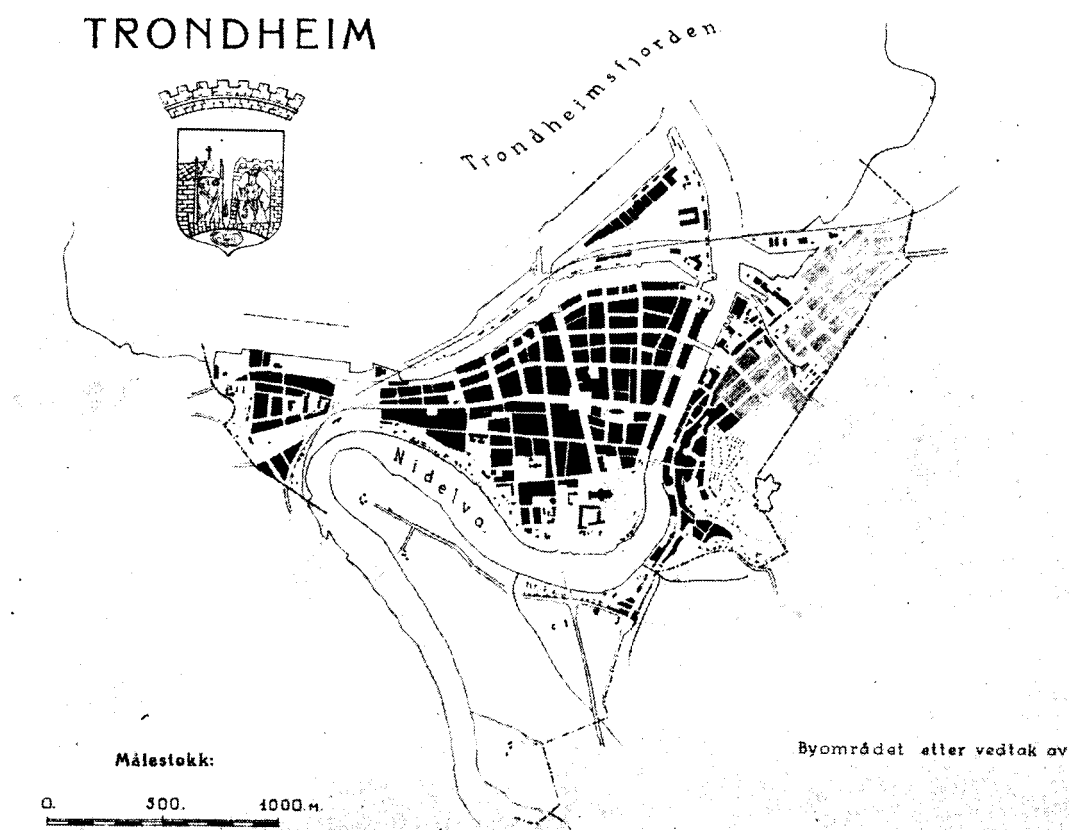
§3.

En Forretning, hvorved Grændsen mellem Thronhjems By og det tilstødende Land-distrikt fastsættes overensstemmende med denne Lovs §§ 1 og 2 samt udvises ved lovlige Skifte- og Skjelstene, skal af Sorenskriveren i Strinden,

Fogden sammesteds samt Byfogden i Throndhjem paa Statskassens Bekostning afholdes saa betimelig, at den inden den i § 1 bestemte Tid kan være bifaldt af Kongen.

§4.

De Haandværkere uden Borgerskab, der ere bosatte i de ved denne Lov under Kjøbstaden henlagte Strækninger og som have opfyldt de i sidste Deel af § 1 i Lov angaaende Haandværksdriften af 19de August 1845 foreskrevne Betin-

Byens grenser etter byutvidelsen 1. januar 1864. Fra Strinda bygdebok nr. 2, side 560.

gelsler, skulle fremdeles efter disse Strækningers Overgang til Byen nyde den dem ved ovenanførte Bestemmelse tillagte Ret. Andre Personer, der i Medhold af den gjældende Lovgivning fra 1ste Januar 1863 indtil nærværende Lovs Kundgjørelse ved Thronhjems Bything have uden Børgerkab og uden at svare Næringsskat til Byen drevet Haandværk i de omhandlede Forstæder og Strækninger, skulle være berettigede til, ogsaa efterat denne Lov er traadt i Kraft, at vedblive den af dem før drevne Næring og det uden Indskrækning med Hensyn til, for hvem de arbeide eller hvor de afsætte deres Produkter. Dog have de, for at kunne nyde denne Ret, inden 6 Maaneder efter Lovens Kund-

gjørelse ved Thronhjems Bything at melde sig for Magistraten.

§5.

De Personer, som den 31te December 1862 havde Bopæl i de ovennævnte Strækninger og ikke derfra ere udflyttede til noget andet Sted end Kjøbstaden Thronhjem inden den i § 1 bestemte Tid, skulle fra sidstnævnte Tid med hensyn til Fattigforsørgelse, forsaavidt denne ikke paaligger nogen anden Kommune end Hlade Sogn, ansees hjemstavnsberettigede i bemeldte Kjøbstad, hvad enten de i Mellemtiden have nydt Understøttelse af Fattigvæsenet eller ikke.

Steinen i forgrunnen foran hovedbygningen på Vollan gård er en grensestein (bystein) fra grenseutvidelsen 1. januar 1864. Til høyre i bakgrunnen er krysset mellom Christian Fredriks gate, Kloster-gaten, Klæbuveien og Vollabakken. Foto: Knut L. Vik.

Ved Siden af denne Forskrift skulle dog de Lovbud, der tillægge Hustruen Mandens og Børnene Forældrenes Hjemstavnsret, bringes til Anvendelse, saafremt Manden eller Forældrene er ilive, naar de anførte Strækninger indgaa under Kjøbstaden.

§ 6.

Ved de Møder, som ifølge § 7 i Loven af 6te September 1845 angaaende Brændeviins Salg og Udskjænken afholdes af Kjøbstadens Formænd og Repræsentanter for at bestemme, hvormange Personer i det Høieste bør have Ret til at udskjænke og i mindre Partier end 40 Potter at udsælge Brændeviin, bliver at bestemme om og i saa Fald hvor saadan Ret bør tilstedes i de ved denne Lov under Kjøbstaden henlagte Strækninger.

§ 7.

De i Anledning af omhandlede Forandringer fornødne Erstatningsbeløb til offentlige Tjenestemænd udredes af Statskassen.

Thi have Vi antaget og bekræftet, ligesom Vi herved antage og bekræfte den Beslutning som Lov.

Givet paa Stockholms Slot den 6te Juni 1863.

Under Vor Haand og Rigets Segl.

CARL.

G. Sibbern.

Skjelderup.

Bakgrunn for utvidelsen

I Trondheims historie bind 3 fra 1996 er "Den påtvungne byutvidelse" overskriften over kapitlet om denne byutvidelsen. Byen fikk i 1845 en bygningslov som bestemte at bygningene skulle bygges av mur bortsett fra i Ila. Foranledningen var to store bybranner i 1841 og 1842. Resultatet av denne loven var at mange arbeidere ble tvunget til å søke ut av byen på grunn av de høye husleiene. De slo seg ned like utenfor bygrensa - der husene kunne bygges billigere av tre.

Det var den fattigste delen av befolkningen som derfor ble boende i Strinda, men hadde arbeid i byen. Lade sogn i Strinda kommune måtte sørge for skole til barna og understøtte de fattige.

Fattigutgiftene steg år for år, og Lade sogn sendte i 1859 en henstilling til Nidaros stift om at en del områder øst for byen måtte innlemmes i byen. Trondheim ville ikke dette - de ville ikke overta de store fattigutgiftene. Men Stortinget og regjeringen hørte ikke på ledelsen i Trondheim - byutvidelsen ble vedtatt. Statskassen skulle dekke lønnsforhøyelsen som byens embetsmenn hadde rett til på grunn av utvidelsen, mens byen måtte overta fattigunderstøttelsen til de som bodde i de nye områdene byen fikk.

Ny utvidelse i 1893

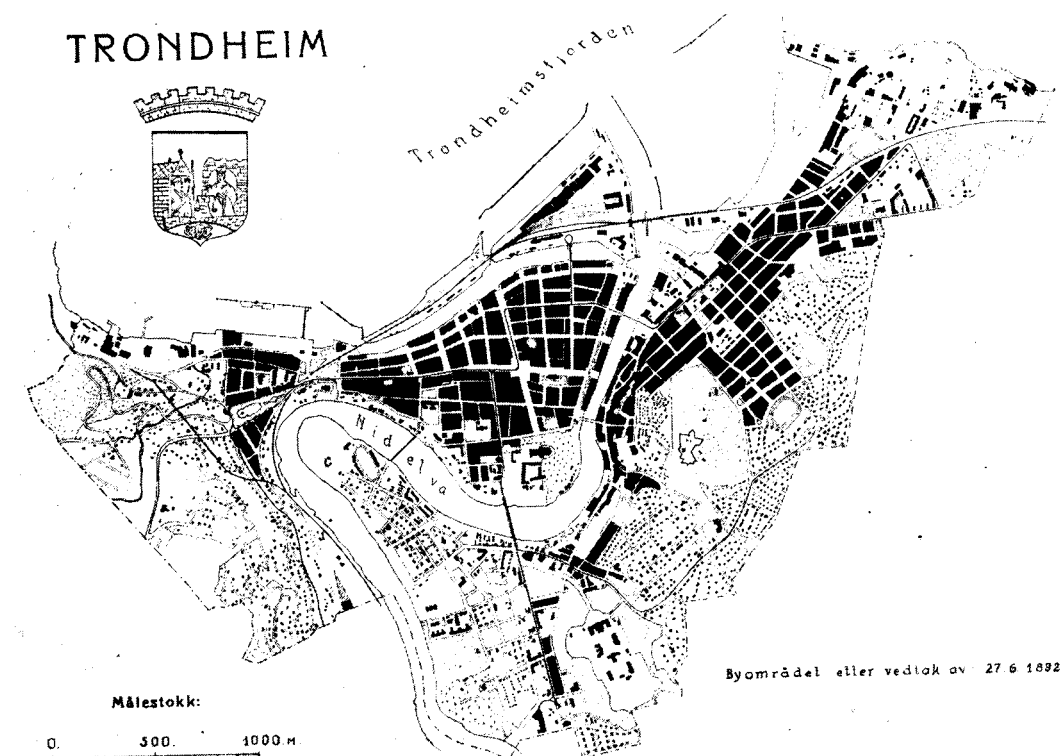
I paragraf 2 i loven fra 1863 står det:

De for Throndhjem og Baklandet gjældende Bestemmelser om Bygningsvæsenet blive fra den anførte Termin at anvende paa det nye District.

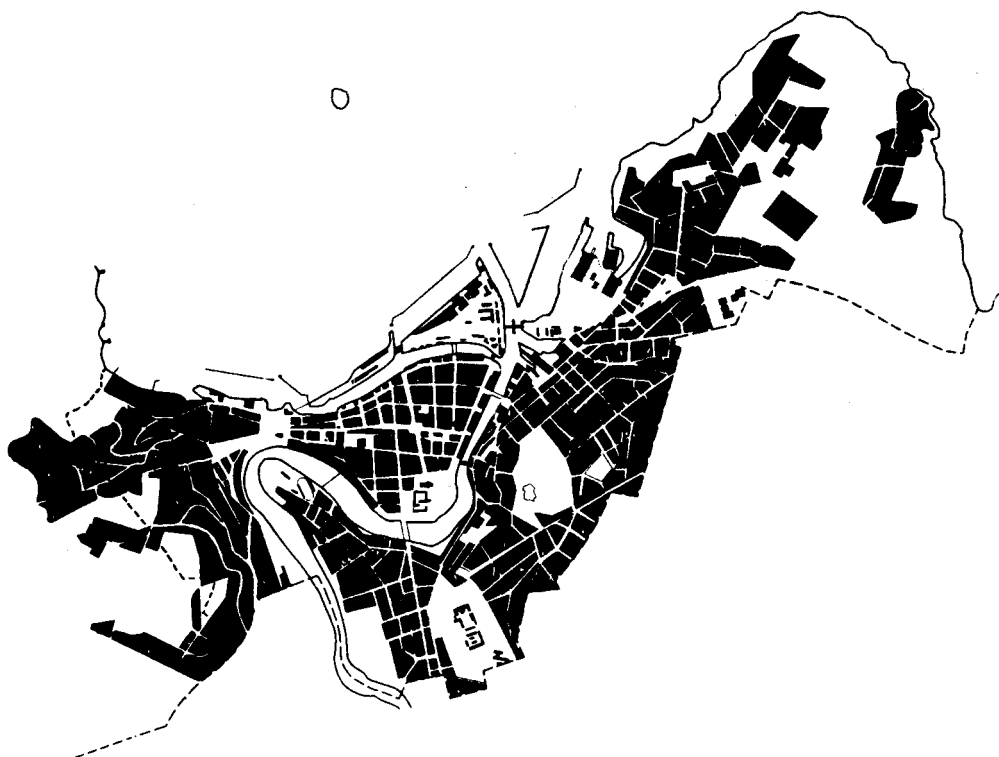
Denne bestemmelsen kom inn i loven gjennom et tilleggsforslag da Stortinget behandlet loven. Men dette betydde innføring av murtvang i de nye områdene, og en gjentakelse av det som skjedde etter 1845 - det vokste fram nye fattigkvarterer utenfor den nye bygrensa. Lade sogns fattigutgifter steg raskt igjen.

I 1878 nedsatte Trondheim en komite for å utrede en byutvidelse - byen ønsket herredømmet over strandlinja mellom bygrensa og Ladehammeren. Byen så for seg stor eksport over havna av varer fra Sverige når Meråkerbanen ble åpnet. Strinda nedsatte sin grensekomite i 1881. Motivasjonen var igjen å slippe de høye fattigutgiftene.

De to komiteene slo seg sammen, og kom i 1885 fram med et forslag til kommunestyrene om at byen skulle overta hele Lademoen, Voldsminde, Øvre Rosenberg og Øvre- og Nedre Singsaker.

Byens grenser etter byutvidelsen 1. januar 1893. Fra Strinda bygdebok nr. 2, side 561.

Byens grenser etter utvidelsen i 1952. Fra Økonomisk kartverk for Trondheim, utgitt 1969.

Byen var da ikke så interessert lenger, men fordi det var byen som hadde startet saken, var det ingen vei tilbake. Byen vedtok utvidelsen i november 1888. For å hindre framveksten av nye fattigkvarterer like utenfor bygrensa, foreslo komiteen at byens bygningslov skulle være gjeldende i et 250 m bredt belte utenfor den nye bygrensa. Bystyret krevde en bredde på 1000 m. Dette og andre stridsspørsmål førte til at tiden gikk, og loven ble vedtatt i Stortinget først 27. juni 1892. Da bestemte Stortinget at byens bygningslov skulle gjelde i en bredde på 500 m. Byutvidelsen skjedde 1. januar 1893 - da fikk byen

4097 nye innbyggere. Byen ble også utvidet på Byåsensiden av Nidelva.

Ny utvidelse i 1952

Neste byutvidelse skjedde 1. januar 1952. Da ble Ladehalvøya og området mellom Byåsveien og Bymarkgrensea tillagt byen.

Kommunesammenslåing i 1964

Den 1. januar 1964 ble kommunene Trondheim, Strinda, Tiller, Leinstrand og Byneset slått sammen til bykommunen Trondheim. Dette var Regjeringens foreslag. Men forslaget ble vedtatt med

bare 2 stemmers overvekt på Stortinget 2. april 1963 - 76 mot 74 stemmer! Det var Arbeiderpartiet og Sosialistisk folkeparti som stemte for, mens de borgerlige partiene gikk inn for sammenslåing av Klæbu, Tiller, Leinstrand og Byneset. Trondheims folketall økte da fra ca 58 000 til vel 110 000.

Kilder:

Trondheims historie. Bind 3, side 344 og bind 4, side 112. Trondheim 1997.

Trondheim bys historie. Supplementsbind. Trondheim i går og i dag. 1914 - 1964. Trondheim 1973.

Lov av 6. juni 1863, gjengitt i sin helhet.

Jon E. Kvistedal (f. 1941) er opprinnelig Trondheimgutt, nå bosatt i Kongsberg. Han er interessert i lokalhistorie knyttet til Trondheim og nærliggende områder. Han har bl.a. en fast spalte i NFF-Varianten (Nordenfjeldske Filateliforening) hvor han tar utgangspunkt i gamle postkort fra Trondhjem og Sør-Trøndelag rundt forrige århundreskifte. To artikler i denne årboka tar utgangspunkt i to originale dokumenter i hans egen samling.

Grensesteiner etter byutvidelsen 1. januar 1893. Steinen i bildet over står ved Bergsbakken 13 og den til høyre på Lille Kuhaugen. Foto: Knut L. Vik.